PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

PAMUKKALE UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

ISSN 1308 - 2922 Sayı/*Number* 7 Ağustos/*August* 2010

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına
Doç. Dr. Bilal SÖĞÜT

Baş Editör
Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR

İngilizce Düzeltme
Yrd. Doç. Dr. Recep Şahin ARSLAN

Hakemli bilimsel bir dergi olan PAUSBED yılda üç kez yayımlanmaktadır.
Dergide yayımlanan çalışmalardan, kaynak gösterilmek şartıyla alıntı yapılabilir.
Çalışmaların tüm sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.

Grafik ve Dizgi
Gülderen ÇAVUŞ ALTINTAŞ

Baskı
GENÇASLAN
Dijital Baskı Merkezi
+90 258 261 68 60

Yazışma Adresi
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rektörlük Binası Kat: 2
Kınıklı Yerleşkesi 20070 Kınıklı – DENİZLİ / TÜRKİYE
Tel. + 90 (258) 296 22 10 Fax. +90 (258) 296 23 47
e-posta: **pausbed@pau.edu.tr**

Danışma ve Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan BAŞTÜRK	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Milay KÖKTÜRK	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Rıza ERDEM	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Yasin SEZER	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. M. Yaşar ERTAŞ	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Aydın SARI	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nurten SARICA	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Kerim DEMİRCİ	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Kamil ORHAN	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Recep Şahin ARSLAN	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Türkay Nuri TOK	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Saim CİRTİL	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Türkan ERDOĞAN	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Safi AVCI	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Selçuk Burak HAŞILOĞLU	Pamukkale Üniversitesi

Hakem Kurulu

Prof. Dr. Aylin Görgün BARAN	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Aytül KASAPOĞLU	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan BOYNUKARA	Yüzüncüyıl Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet MEDER	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TAKKAÇ	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Nurullah ÇETİN	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Altan ÇETİN	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Himmet HÜLÜR	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç. Dr. İ. Hakan MERT	Uludağ Üniversitesi
Doç. Dr. Köksal ALVER	Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Süleyman İNAN	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Yunus BALCI	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abuzer KIZIL	Muğla Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. A.Oğuz ALP	Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ertekin DOKSANALTI	Selçuk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Haldun SOYDAL	Selçuk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İsa KIZGUT	Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Lale DOĞER	Ege Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet TEKOCAK	Selçuk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nesime CEYHAN	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Yücel CAN	Niğde Üniversitesi

Dergimizin bu sayısına gönderilen makaleleri değerlendiren hakem kuruluna teşekkürlerimizi sunarız.

Sekreterya

Recep DURMUŞ

Azize ŞIRALI

İÇİNDEKİLER/*CONTENTS*

Aytekin BÜYÜKÖZER..... **1**
Lagina Hekate Tapınağı'nın Altyapı ve Stylobat Düzenlemesinde Uygulanan Oranlar
The Rates Which are Applied in the Infrastructure and Stylobate Settings of Lagina Hecate Temple

Bülent Cercis TANRITANIR **15**
The Woman Warrıor'da Yemek Kültürü ve Kadın
Women and Food Culture in the Women Warrior

Hande ŞAHİN..... **21**
Türkiye'de İşçi Sınıfının Gelişim Süreci ve Geçmişten Günümüze İşçi Hareketi
The Development Process of the Working Class and the Heritage of the Labor Movement from Past to Present in Turkey

Makbule EKİCİ..... **31**
Lagina Kutsal Alanında Bulunan Sikkelerin Değerlendirilmesi
Evaluation of Coins Found at Lagina Hecate Sacred Area

Mustafa BÜYÜKKOLANCI – Gökçen Kurtuluş ÖZTAŞKIN..... **39**
Selçuk-Efes Müzesi'nde Sergilenen St. Jean Kilisesi'ne Ait Korkuluk Levhaları ve Templon Arşitravları
Parapet Slabs and Templon Architraves from St. Jean Church, on Display in Selçuk-Efes Museum

Olcay ÖZKAYA DUMAN..... **51**
Tarih Bilimi ve Bilgisi Açısından Aydınlanmadan Günümüze Sorularla Tarih Felsefeleri ve Kavrayışları
Questions on Philosophy of History and ıts Concepts From the Enlightenment Period to Date in Terms of History Science and Knowledge

Serkan GÜZEL..... **71**
Meydan Gerçekliği ve Kentsel Cisimleşme
The Reality of Space and Urban Embodiment

Serkan GÜZEL – Mehmet MEDER..... **93**
Toplumsallaşma ve Bireyselleşme Çelişkisinde Öğrenci Evleri
Student's Residences in Contradiction Between Socialization and Individualization

Ünal ŞENTÜRK..... **113**
Değişen Ekonomik ve Sosyal Koşulların Bir Ürünü Olarak Karakter Aşınması
Character Corrosion as the Consequence of the Changing Economic and Social Conditions

Yasemin ER..... **125**
İsauria'da Yelbeyi Kaya Mezarı ve Süvari Kabartması
The Yelbeyi Rock-Cut Tomb in Isauria and Horseman Relief

Zübeyde ŞENDERİN..... **135**
Yusuf Atılgan'ın Canistan Adlı Romanında Bir Anti - Kahraman: Selim
An-Anti Hero in Yusuf Atilgan's Novel Called Canistan: Selim

Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Sayı 7, 2010, Sayfa 125-133

İSAURİA'DA YELBEYİ KAYA MEZARI VE SÜVARİ KABARTMASI

Yasemin ER*

Özet

İsauria Bölgesi'nde yer alan Yelbeyi Kaya Mezarı, İsauria ve Dağlık Kilikya'da yaygın olan kaya mezarlarının farklı bir tipini sunar ve yerel mezar sanatının yaratıcı ruhu için güzel bir örnek teşkil eder. Bir ev gibi yapılan mezarda betimlenen ana sahnede şahlanan atını yerdeki çıplak düşmanlarının üstüne süren muzaffer bir süvari betimlenmiştir. Sahnenin askeri ikonografisi betimlenen kişinin Roma yedek süvari birliklerinde yüksek rütbeli bir subay *(tribunus militum)* olduğunu göstermektedir. Yelbeyi süvarisi Trak Kahraman-Süvari ve Anadolu Süvari tanrılarını akla getirir ama ona en yakın paraleller Roma İmparatorluğu'nun çeşitli eyaletlerindeki süvari askerlerin mezar taşlarında bulunmaktadır. Roma mezar sanatında popüler bir motif olan muzaffer süvari modeli Greko-Romen sanatındaki bilinen tiplerden alınmıştır. Roma eyaletlerindeki süvari mezar anıtlarında benzer bir konu Yelbeyi mezarında olduğu gibi yerel artistik geleneklere göre işlenmiştir. İsauria sanatının tipik unsurlarından olan süvari motifi bölgede Bozkır, Astra ve Artanada örneklerinde olduğu gibi sıkça karşımıza çıkar. Roma dünyasında yaygın olan muzaffer süvari sahnesi Yelbeyi kaya mezarında başarıyla işlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Isauria, Süvari, Mezar*

THE YELBEYI ROCK-CUT TOMB IN ISAURIA AND HORSEMAN RELIEF

Abstract

The Yelbeyi rock-cut tomb located in Isauria presents a different type of the rock-cut tombs widespread in Isauria and Rough Cilicia and is a fine example of the creative spirit of the local funerary art. The tomb is built to resemble a house and its main scene shows a victorious horseman riding his rearing horse on the naked enemy lying on the ground. The military iconography of the scene shows that the depicted horseman is a high ranking officer *(tribunus militum)* of the Roman auxiliary forces. The Yelbeyi horseman resembles the Thracian Hero-Horseman and Anatolian horsemen deities but its closest parallels are found on the tombstones of the military horsemen in the various provinces of the Roman Empire. A popular subject in Roman funerary art, the model of the victorious horseman is derived from types known in the Graeco-Roman art. The horsemen monuments in the Roman Empire render a similar subject in local artistic traditions. The horseman motif, a typical feature of Isaurian art, is used frequently in the region as seen in the examples from Bozkır, Astra and Artanada. The victorious horseman theme, widespread in the Roman world, has been successfully treated on the Yelbeyi tomb.

Key Words: *Isauria, Horseman, Funerary*

1. GİRİŞ

İsauria Bölgesi'ndeki en önemli mezar anıtlarından birisi, Konya ili, Hadim İlçesi'ne 24 km uzaklıkta Yelbeyi Mevkii'nde, Göksu (Calycadnus) Irmağı'nın bir kanyonunda bulunmaktadır. Büyük bir kayaya oyulmuş Yelbeyi mezarı, biçimi ve bezeme unsurları bakımından Anadolu mezar anıtları arasında da önemli bir yere sahiptir[1]. Mezarda betimlenen sahnelerin konusu ve mükemmel işçiliği bu anıtın önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kayanın güneyi aynı zamanda mezarın ön cephesidir. Mezarın girişi olan kapı ve bunun doğu köşe bölümü dinamitle tahrip olmuştur. Bu tahribe rağmen, mezarın ön ve doğu yan cephelerinde bulunan çeşitli figürlerin olduğu sahneler net olarak görülebilmektedir (Res. 1-2). Yazıta rastlanmayan mezarın sağ cephesinde, kabaca işlenmiş bir Gorgon, yuvarlak bir kalkan (*parma*) ve sekiz yaban keçisi dikkati çekmektedir (Res. 2).

* Dr. Yasemin ER, 25 Coronado Court, Madison, Wisconsin 53705, USA (myrinado@yahoo.com)

[1] İlk kez Sterrett'in kaydettiği mezardan (Sterrett 1888, 44-45), daha sonra 1937'de bir Türk araştırmacısı Totaysalgır bahseder (Totaysalgır 1937, 47). Mezarı İ.Ö. 1. yüzyıla tarihleyen Bossert'in eserinde mezarın adı kısaca geçer: Bossert 1942, no. 1116, Res. 293. Anıtı 1952'de ziyaret eden Bittel kısa bir bahisten sonra mezarı Roma Dönemi'ne tarihlemiştir (Bittel 1953, 307-313 Res. 1-3). Ayrıca bakınız Er 1991, 120-21, Res. 13. Ancak bugüne kadar bu eşsiz anıtın detaylı bir analizi sunulmamıştır.

Resim 1: Yelbeyi Kaya Mezarı Güney Ön Cephe

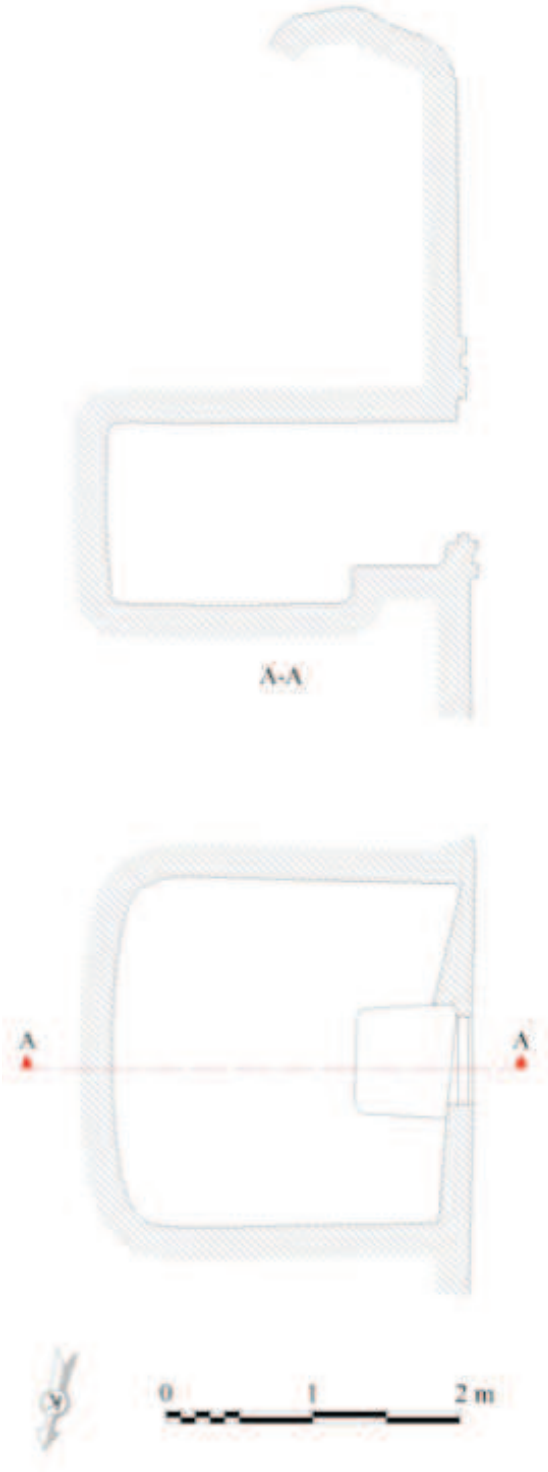

Resim 2: Yelbeyi Kaya Mezarı Doğu Yan Cephe

Resim 3: Pencere Detayı

Mevcut durumuna göre kaya mezarın bir ev gibi yapılmış olduğu, mimari detaylardan kolayca anlaşılabilmektedir. Bunu destekleyen en önemli düzenleme mezarın giriş kapısı ve sahte pencerelerden oluşan giriş cephesidir[2] (Res. 3).

Çizim 1: Yelbeyi Kaya Mezarı Plan ve Kesiti

[2] Yaklaşık aynı boyutlarda olan iki sahte pencereden kuzey-batıdaki 0.52 m genişlikte, 0.42 m yükseklikte, oda girişinin direkt üstünde yer alan diğer pencere ise 0.53 m yüksekliktedir. Mezar odasının kapısı ise 0.79 m yükseklikte ve 0.60 m genişliktedir.

Dışta 0.70 m ile başlayıp içte 0.80 m genişliğe ulaşan bir basamak ile mezar odasına girilmektedir (Çiz. 1). Girişten sonra direk ulaşılan mezar odası 2.30 m uzunluğunda, 2.40 m genişliğinde ve 1.25 m yüksekliğindedir. Dış cepheye göre oldukça sade yapılmış olan küçük mezar odasında, gömü yeri ile ilgili hiçbir iz yoktur. Genelde kaya mezarlarında sık kullanılan nişler de burada yapılmamıştır [3]. Gömü yapıldığında ceset ahşap bir tabut içinde ya da bir beze sarılarak mezar zeminine yatırılmış olmalıdır [4].

Mezarın cephesi yatay olarak iki alana bölünmüştür. Kayanın süvari sahnesini taşıyan ön tarafı düzleştirilmiştir. Mezar kapısının solunda yer alan ana sahnede[5], şahlanan atını yerdeki üç çıplak düşmanın üstüne süren muzaffer bir süvari betimlenmiştir (Res. 4). Pelerini arkasında dalgalanan süvari sol eliyle atın dizginlerini kavramış ve kaldırmış olduğu sağ elinde atmak üzere olduğu bir mızrak tutmaktadır. Ayrıca belinde sallanan bir kılıcı da bulunmaktadır.

Resim 4: Süvari Betimi

Atın toynaklarının altında üç küçük çıplak figür yenik düşmüş bir pozda betimlenmiştir (Res. 5). Bu figürlerden atın ön ayakları arasında yerde uzanmış olanı çok aşınmıştır. Atın sağ toynağının altında elleri arkadan bağlı ayaktaki bir figür süvariye doğru bakmaktadır. Üçüncü figür, bir kadın ve atın arka ayakları altında yan tarafa düşmüştür. Bu figürün bir kısmı aşağıdaki dağ keçileri kabartması içine girmektedir. Bu iki figür zincire vurulmuş olarak betimlenmiştir[6].

Süvari sahnesi ustalıkla yapılmış olup, süvari ve at birbirine orantılıdır. Yüz hatları çok tahrip olan süvarinin giysileri, silahları ve atı titizlikle betimlenmiştir. Süvarinin askeri giysileri bize kimliği hakkında bilgi vermektedir. Süvari sol omzundan arkaya uçuşan bir *paludamentum*, ortasında bir bezeme (belki *gorgoneion*) olan *lorica* ve iki sıralı *pteryges*[7] giymiştir. Göğüs zırhının bezemeli oluşu süvarinin yüksek rütbesini işaret eder[8]. Süvarinin beline Roma ordusundaki subayların taktığı *cinctorium* bağlanmıştır[9]. Süvarinin belinde sağda takılı kılıcı çok aşındığı için hatları güçlükle seçilebilmektedir. Yelesi ve koşum takımı itinayla işlenmiş olan atın püsküllü dikdörtgen bir eğer örtüsü vardır.

Tasvir edilen muzaffer süvari Roma yedek süvari birliklerinde[10] yüksek rütbeli bir subay olmalıdır. Bu mevkideki subaylara ait eserlerin askeri ikonografisinde en sık rastlanan semboller Yelbeyi süvarisinin üniformasında ve anıtında mevcuttur: *Gorgoneion* motifli ve belinde *cinctorium* olan *pteryges*'li bir *lorica*, kılıç (*parazonium*), daima sol omuzun üstünden atılmış *paludamentum* ve mezarın doğu yüzeyindeki yuvarlak kalkan *(parma)* ve gorgon. Bu ikonografik unsurlar bu süvarinin bir *tribunus militum* olduğunu açıkça göstermektedir[11].

[3] Dağlık Kilikya Bölgesi'ndeki mezarlarda görülen nişler ve bunların fonksiyonları ile ilgili değerlendirmeler için bkz. Söğüt 2003, 239-260. Ayrıca Çokgen Taşduvarlı Mezarlarda görülen nişler için bkz. Söğüt 2006, 40-41.

[4] Cesedin zemine direkt olarak konması ya da kremasyon gömü yapılmış olması da mümkündür. Genellikle Hellenistik Dönem'e tarihlenen Çokgen Taşduvarlı Mezarlardaki uygulamalar ve bunların karşılaştırılması ile ilgili olarak bkz. Söğüt 2006, 42-44.

[5] Bu alan 1.21 m yükseklik, 1.57 m genişliktedir.

[6] Figürlerin sayısı ile ilgili benim tespitim Sterrett'in söylediğinden farklıdır. Çünkü Sterrett dört figür olduğunu ve bunlardan birinin ayakta duran başsız bir kadın olduğunu kaydetmiştir (Sterrett 1888, 45).

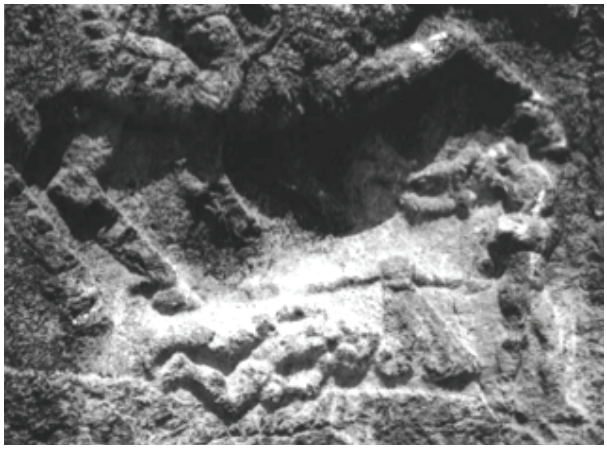
[7] Roma askeri üniformalarında kullanılan Pteryges terimi Ksenophon'dan kaynaklanan askeri bir teknik terimdir: bkz. Ksenophon, Anabasis, IV, 7. 15 ve Atçılık Sanatı, I, 2.4. Pteryges terimi göğüs zırhının altına tutturulmuş, bir eteği andıran, bir dizi metal lapet ve bunlardan sarkan uzun deri parçalar için kullanılır. Pteryges aynı zamanda omuzları korumak için de kullanılırdı.

[8] Burada şu noktayı belirtmek gerekir. Hellenistik Dönem'de göğüs zırhları bezemeli olup, gorgoneion motifine rastlanır. Ancak Hellenistik zırhtaki bu motif Roma Dönemi'nde de karşımıza çıktığı için bu unsur Roma öncesi bir tarih vermek için tek başına yetersizdir.

[9] Cinctorium ya da subay kuşağı tribunus militum sınıfından üstün nitelikli subaylara ödül olarak verilen bir statü sembolüdür. Geniş bilgi için bkz. Devijver 1989, 437.

[10] Roma ordusundaki yedek süvari birlikleri için bkz. Webster 1985, 145-156, Res. 1, 15, 18, 23, 32a.

[11] Devijver-Van Wonterghem 1990, 75, 82.

Resim 5: Süvarinin Altındaki Figürlerin Detayı

Resim 6: Yaban Keçisi Sürüsü Detayı

Süvari sahnesinin yer aldığı mezarın cephesinde bölgeye has hayvanlardan elli yaban keçisi (ibeks) ve iki av köpeği alçak kabartmayla işlenmiştir (Res. 6).

Süvari sahnesinin betimlendiği cephenin üst alanındaki iki sahte pencere arasında ayakta bir avcı, bir köpek ve bir yaban keçisinden oluşan bir av sahnesi yer alır (Res. 7). Kısa bir pelerin, tünik ve çizmeler giyen avcı, keçiye atmak üzere olduğu çekilmiş yayındaki oku tutar biçimde, köpek ise av hayvanına doğru hamle yapar şekildedir. Motif bir avcı kahramanı ya da ölüyü temsil eder ve bu tip sahneler ölü sanatında yaygındır [12]. Ancak süvari kabartmalarında mevcut av sahnelerinin yalnız Trak avcısıyla ilişkisi vardır[13]. Yelbeyi avcısı, süvari-avcı kabartmalarının çoğunun aksine at üstünde değil, ayakta betimlenmiştir. Benzer sahnelere İsauria ve Lykaonia'daki mezar kabartmalarında rastlanılmaktadır[14].

Resim 7: Av Sahnesi Detayı

Yelbeyi mezarındaki muzaffer süvari sahnesinin benzerleri Anadolu dışında Trakya, Makedonya ve Bulgaristan'da (Moesia) bulunan birçok stel ve sayısız adak kabartmalarında işlenen Trak Kahraman-Süvaride görülmektedir. Bu kabartmalarda süvari dörtnala giden bir ata binmiş, bir tünik ve dalgalanan pelerin giymiş ve kaldırdığı sağ elinde bir mızrak tutmaktadır. Ancak Trak Süvarisi kabartmalarında yenik düşman yoktur. Bu motifin bir süvari kabartmasında varlığı süvarinin asker kimliğine işaret eder. Hellenistik Dönem "Trak Süvarisi" tasvirlerinin betimlendiği stel ve adak stelleri İstanbul, Kırklareli ve Edirne Müzeleri'nde mevcuttur. Bu bölgelerde bol sayıda bulunan Trak Süvarisi sahneli adak stelleri bu motifin ne kadar popüler ve yaygın olduğunu göstermektedir. İ.Ö. 2. ve 1. yy aralarına tarihlenen Pınarhisar İslambey A Tümülüs'ündeki kabartmalı mezar odası tasvirlerinde Trak Süvarisi sahnesi işlenmiştir[15].

Yelbeyi süvarisi için bir başka paralel Anadolu süvari tanrıları[16] olarak bilinen Kakasbos, Sozon, Hosios kai Dikaios, Theoi Athanatoi, Theos Alandros ve Theos Achaios kabartmalarında görülmektedir. Ayrıca Apollon, Men, Poseidon, Pluton, Ares, Zeus ve Hekate'nin farklı yerel tipleri de at üstünde betimlenmiştir. Ancak bu kabartmalar ile Yelbeyi kabartması arasında önemli farklar vardır. Anadolu süvari tanrıları çok

[12] Toynbee 1973, 173-74. Av sahnesi Greko-Romen lahitlerde çok yaygındır. Kökeni Hippolytus efsanesinde olup, kabartmalar ava çıkan Hippolytus'u ve ölümünü göstermektedir.
[13] Trak süvari-avcıyı ve bu konuyu işleyen anıtlar için bkz. Kazarow 1938; Schober 1923; Goceva-Oppermann 1979; Hampartumian 1979.
[14] Swoboda-Keil-Knoll 1935, 7, Res. 1, 29, 37.
[15] Yılmaz 1994, 165-175, Res. 8, 9.
[16] Anadolu Süvari Tanrıları için bkz. Delemen 1999.

ender olarak dörtnala giderken betimlenmiştir ve av sahnesiyle hiçbir ilgileri yoktur. Ayrıca bu tanrılar mızrak yerine genellikle sopa, çifte-balta, çam kozalağı gibi kendilerine özgü atribüleri taşırlar ve bu sahnelerdeki yazıtlarda her tanrının adı belirtilmiştir[17]. Muzaffer süvari kabartmalarında görülen yenik düşman ve askeri kimlik bu tanrıların anıtlarında yoktur.

Yelbeyi süvarisine en yakın paraleller Roma İmparatorluğu'nun çeşitli eyaletlerinde görev yapmış süvari askerlerin mezar taşlarında bulunmaktadır[18]. Bu anıtlarda dalgalanan pelerinli ve kaldırdığı kolunda bir mızrak olan muzaffer bir süvari şahlanan atı altındaki düşmanları ezmek üzereyken betimlenmiştir[19]. Bazı sahnelerde atlının arkasında bir seyis figürü vardır. Yenik düşmanların bazısı Yelbeyi örneğinde olduğu gibi çıplak betimlenmiştir, diğerlerinde düşman silahlıdır.

İ.Ö. 1. yüzyıldan itibaren, muzaffer süvari Roma eyaletlerindeki mezar sanatında popüler bir konu olmuştur[20]. Bu motifin erken bir örneği Atinalı Dexileos stelinde (İ.Ö. 394) karşımıza çıkar.

HalicarnassusMausolleum'uveİskenderLahit'inde benzer sahnelerin mezar ikonografisinde kullanılmış olması önemlidir. Dexileos tipi bir mezar taşı (İ.Ö. 4. yy) Likya'da Karataş-Semayük'te bulunmuştur[21]. Bu erken örnekler, Roma eyaletlerindeki mezar taşları arasında Etrüsklü ölü küllerinin konulduğu vazolardaki (İ.Ö. 3. yy) sahnelerde yer alır. Hellenistik stildeki bu vazolarda muzaffer süvari yerdeki Keltli düşmanının üstüne atını sürmektedir[22]. Bu sahnelerle bazı Roma mezar taşlarındaki sahneler arasında yakın benzerlikler vardır. Taranto nekropolündeki bir metop kabartmasında (İ.Ö. erken 3. yy) betimlenen muzaffer süvari sahnesi kompozisyonu Roma mezar taşlarındaki benzer sahneler için önemli bir prototiptir[23]. Görüldüğü gibi Roma Dönemi'nde karşımıza çıkan muzaffer süvari modeli Greko-Romen sanatındaki bilinen ve yaygın tiplerden alınmıştır.

Roma eyaletlerindeki süvari anıtlarının ikonografisi sanatçıların ya da ölü askerlerin uyruklarından kaynaklanan üslupların sentezini yansıtır ve Roma ordusundaki farklı halklardan oluşan kültür mozaiğini gösterir. Bu nedenle askerlerin mezar taşlarındaki süvari figürleri özellikle Roma ordusuyla bağlantılı sanat eserleri olup, aynı zamanda imparatorluk genelinde yerel artistik gelenekleri yansıtır. Anıtın konusu Romalı ise de, eserin işlenişi her eyaletin yerel geleneklerine göre değişmektedir. Yelbeyi süvarisinin modeli hem batı hem de Anadolu prototipleridir. Roma mezar motifleri İsauria'nın yerel kültür geleneklerine göre yorumlanmış ve muzaffer süvari motifi Roma eyaletlerinde sık görülen mezar taşları yerine bir kaya mezarına işlenmiştir. Yelbeyi mezarı aynı zamanda İsauria ve Dağlık Kilikya'da yaygın olan kaya mezarlarının farklı bir biçimini sunar ve yerel mezar sanatının yaratıcı ruhu için güzel bir örnek teşkil eder.

Muzaffer süvari sahnesi, kuşkusuz ölünün kahramanlığını ve askeri başarılarını yansıtır. Yelbeyi mezarı muhtemelen ölü subayın asker arkadaşları ya da ailesi tarafından yaptırılmıştır. Mezarın görkemi ve ölünün kahraman bir tavırda betimlenmiş olduğu sahneler ölünün askeri toplumdaki seçkin konumunu gösterir. Mezarın ikonografisi ölünün toplumdaki sosyal statüsünü ve aynı zamanda ordudaki rütbesini *(tribunum potestas)* vurgular. İmparatorluğun batı eyaletlerindeki süvari mezar taşlarının çoğunda yazıt olmasına rağmen, Yelbeyi mezarında yazıtın olmaması belki de betimlenen sahnelerin ve sembollerin ölünün statüsünü ve rütbesini yeterince ifade etmesindendir.

[17] Delemen 1999, 79, 80.

[18] Süvari stelleri en çok Almanya ve İngiltere'de bulunmuştur. Ayrıca Cezayir, Bulgaristan, Fransa, Yunanistan, İsrail, İtalya, Yugoslavya, Avusturya, Romanya, İsviçre, İspanya, Türkiye ve Macaristan gibi ülkelerde de örnekler karşımıza çıkmaktadır. Bkz. Hope 2000, 169, not 38.

[19] Adamklissi'deki Tropaeum Traiani'deki (İ.S. 107-108) metoplarda betimlenen sahnelerden biri Yelbeyi'ni çok andırır. Bkz. Richmond 1982, Res. 19a.

[20] Örneğin, Almanya'daki (Germania Inferior) mezartaşlarında Yelbeyi'ne benzeyen sahnelerde, atın toynakları dibinde yatan düşmanları mızraklayan süvariler betimlenir. Ancak bu örneklerde yerde yatan düşman silahlıdır. Romalı süvarilerin Rhineland'daki mezartaşları için, bkz. CSIR 1970, Taf. 15, 17, 18, 19, 21; Gabelmann 1973.
Tuna Bölgesi'nden örnekler için, bkz. Tudor 1969; Hofman 1905. Noricum ve Pannonia'dan örnekler için, Schober 1923; Gaul için, Hatt 1951; İngiltere'den örnekler için, Toynbee, 1962, 157-58, 166, Pls. 87, 92, 102 ve 1964,189-194, Res. xlvii a, b.

[21] Mellink 1975, 269, Lev. 60, Res. 25-6.

[22] Macintosh 1989, 139, 5-9.

[23] Carter 1970, 125.

Toynbee'ye göre eyalet süvarisi ordu tarafından yaratılan bağımsız bir motiftir. Bu belki Roma ve İtalya mezarlarındaki atlı figürler ve saldıran avcılardan, ya da savaş sahnelerinde benzer yöndeki savaşçılardan etkilenmiş olabilir[24]. Webster'e göre ise bu sahne dünyevi bir galibiyetten daha ziyade, hayatın ölüme karşı zaferini simgeler[25]. Bu kabartmalarda atların nalları altında yatan düşman kötülüğün ya da ölümün simgesi olarak da yorumlanmıştır[26].

İsauria ve Lykaonia'daki çeşitli mezar kabartmalarında betimlenen süvarilerin sembolizmi Buckler, Calder ve Cox tarafından belirtildiği gibi değişebilir[27]. Süvari motifi İsauria sanatının tipik unsurlarındandır. Bunu temsil eden mükemmel bir kabartma parçasında, Yelbeyi örneğini çok andıran bir süvari, şahlanan atının üzerinde betimlenmiştir. Bu parça, Konya ili, Seydişehir İlçesi Bostandere kasabasında bir evde yapı taşı olarak kullanılmıştır (Res. 8). Süvarinin askeri kimliği giysilerinden ve atın şahlanmış olmasından anlaşılmaktadır.

Resim 8: Konya İli Seydişehir İlçesi, Bostandere Kasabasındaki Kabartma

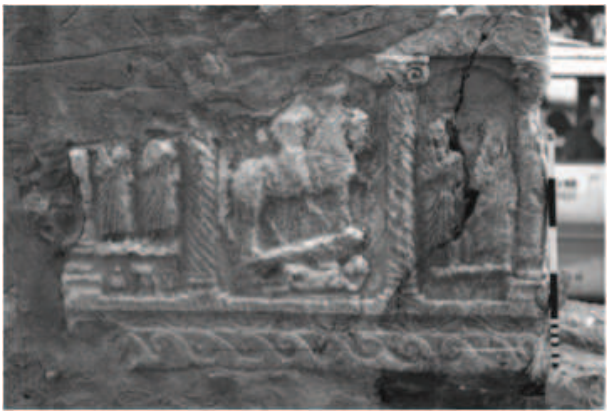
Süvari kısa bir tünik ile botlar giyer ve atının püsküllü bir eğer örtüsü vardır. Çok klasik bir işçiliği olan kabartma bölgede bilinen tüm süvari kabartmalarından daha mükemmeldir. Bu parça muhtemelen bir mezar anıtına aittir. Aynı bölgedeki Astra ve Artanada antik kentlerinde, benzer süvari motifi stel ve larnakslarda kullanılmıştır.

Resim 9: Astra'dan Bir Larnaks Kabartması

Astra'da bir larnaksda süvari ve ölü ziyafeti *(totenmahl)* sahneleri aynı cephede farklı panolar olarak betimlenmiştir (Res. 9). Bu süvarinin yerel bir tanrı olmadığı, hem şahlanan atın pozundan, hem de *totenmahl* sahnesiyle süvari tanrıların beraber betimlenmeyişinden bellidir. Çünkü yerel süvari tanrıların atları şaha kalkmaz ve bunlarda *totenmahl* sahnesi olmaz. Ayrıca *Totenmahl* ve süvari sahnelerinin beraber aynı eser üzerine işlenişi ölünün kahramanlığının ve yüksek mevkisinin işaretidir[28]. Bu iki sahne Geç Hellenistik Devirden Erken İmparatorluk Dönemi'ne kadar tarihlenen mezar stellerinde beraber görülür[29].

[24] Toynbee 1962, 158; 1964, 183.
[25] Webster 1985, 280.
[26] Will 1955, 93, 96.
[27] Buradaki yedi betimlemeden biri (no. 96) süvari-tanrıdır ve burada ölülerin tanrısı Pluto olarak tanımlanmıştır. Üçü (nos. 100, 103, 109 b) askerlerin mezar taşlarında yer alır. Bunlardan ikisinin süvari asker oldukları kesinlikle belirtilmiştir. Bu nedenle açıkça ölü portreleri olmalıdır. Üçüncünün kimliği ise şüphelidir (Buckler-Calder-Cox 1924, 68-70, nos. 83, 96, 100, 103, 109 b, 117, 122).
[28] Hope 2000, 175.
[29] Pfuhl-Möbius 1979, no. 1287 ve 1298.

Resim 10: Astra'dan Bir Larnaks Kabartması

İsauria'da, Artanada antik kentinde, bir çeşmede devşirme yapı taşı olarak kullanılmış olan mermer larnaks üzerindeki betimleme diğerlerinden farklıdır. Burada ortadaki sahnede, süvari atının altındaki bir düşmanı ezmektedir (Res. 10). Süvarinin her iki yanında ayakta duran Roma giysileri içinde figürler betimlenmiştir. Süvari figürünün başı ve vücudundaki giysiler tahrip olsa da yenik düşmanın varlığı, ölünün askeri kimliğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. İsauria'dan bu iki larnaks bize Romalı motiflerin yerel mezar anıtlarında kullanıldığını ve bölgedeki geleneklerin ne kadar köklü olduğunu göstermektedir. Roma eyaletlerinde sık rastlanan süvari stellerinin yerini burada larnaks almıştır.

Tüm bu örnekler birlikte değerlendirildiğinde, Yelbeyi mezarındaki süvari kabartmasının anlamı daha kolay anlaşılmaktadır. Buradaki süvari, tanrı ya da kahraman değil, bir *tribunus militum* olarak betimlenmiştir. İsaurialı ustalar süvari motifini bir kaya mezarının cephesine naklederek, yerel gelenekleri Romanınkilerle birleştirmişlerdir. İsaurialı bir usta, İsauralıların taş kesmedeki becerilerinden kazandıkları haklı üne uygun olarak Yelbeyi kabartmalarını itinayla işlemiştir[30].

Yelbeyi mezarının süvarisi büyük bir ihtimalle İsauria'daki yedek süvari ordusunda ileri gelen bir subaydı ve belki de bir İsauria yerlisiydi. Bu Roma ordusunda eyalet süvarilerinin *auxilia* olarak kullanılmaları politikasına uymaktadır[31]. Ancak mezar İ.S. 200'den önceye tarihlenirse süvari büyük bir ihtimalle bir Romalıdır. Bir başka olasılık ise bir yerli İsaurialı'nın kendi sınıfında yükselerek özel bir ödülle *tribunus militum* olmasıdır.

Mezar büyük bir ihtimalle Erken Roma Dönemi'ne tarihlenebilir. İsaurialılar'ın Roma ordusuna alınması ilk iki imparator zamanında başlamış ve güçlü savaşçılar olarak, İsaurialılar'ın önemi çabuk anlaşılmıştı. İ.S. 2. yy'da İsaurialılar'ın *militia equestris*'de artan katılımları, İsauria mezar sanatında yeni askeri konuların tanınmasına neden oldu. İmparatorluğun diğer yerlerinde görev yapan İsaurialı askerlerin mezar taşlarının o sınır eyaletlerinde görülen motif ve sahneleri yansıttığı bilinmektedir. Örneğin, bir mezar yazıtı *Legio IV Scythicae*'da görev yapmış ancak İ.S. 56-57'de Suriye'ye transfer olmuş bir İsaurialı askerden söz eder. Roma adı altında orduya yazılmış bir başka asker olan L. Aurelius Flavianus doğudaki savaşlarda ölmüştür. Bu asker ailesi tarafından anısına yaptırılan bir *heroon* nedeniyle bilinmektedir[32]. İsaurialı bir babanın *equites singularis* olarak Aşağı Moesia'da görev yapmış atlı birlik mensubu oğlu için satın aldığı altardaki yazıt anlamlıdır[33]. Bir süvari ve *Totenmahl* kabartmalarıyla bezenmiş olan altar hazır satın alınmıştır. Bu da İsauria'lı sanatçıların Roma eyalet anıtlarını yakından tanıdığını açıkça göstermektedir.

Genellikle, muzaffer süvari kabartmalı anıtların askeri kökenli olduğu ve süvarinin çıplak düşmanlara karşı zaferinin, Roma'nın barbar kavimlere karşı zaferi olduğu sonucuna varabiliriz. Şüphesiz bu motif, askeri başarıları zaferden doğan gururu ifade etmektedir. Roma dünyasında geniş bir alanda yaygın olan bu konu, Anadolu mezar sanatında başarıyla işlenmiştir. Böylelikle Yelbeyi mezarı Roma adına İsauria'da çarpışanların savaşçı kahramanlığını gösteren ender bir anıttır.

[30] İsaurialılar İ.S. 558'de Ayasofya'nın inşasında çalışmışlardır. Bkz. Theophanes, 140.

[31] İsauria antik çağda Roma'ya başkaldıran savaşçı kavimleriyle ünlüydü. İsauria'da İ.Ö. 75'de Publius Servilius Isauricus tarafından barışın sağlanmasından ve bölgenin Roma eyaleti Kilikya'ya katılmasından sonra bile kavimler Roma yönetimini kabullenmemiştir. Bkz. Ormerod 1922, 35-56; Sallust Hist. II. 87.

[32] Bu yazıt ve İsauralı askerler hakkında genel bilgi için bkz. Ramsay 1964, 199-209 ve 225-28.

[33] Bu yazıt aynı zamanda sınır eyaletlerindeki askeri hizmetin kalıtsal niteliğini ortaya çıkarır: Ramsay 1964, 203, 207. *Equites singulares* eyalet valisine bağlı, genellikle yedek birliklerden alınan atlı muhafızlardı. Bu seçkin birlik muhtemelen Domitianus tarafından kurulmuştur (Cheesman 1971, 80-81; Webster 1985, 270-71).

KAYNAKÇA

Bittel (1953). K. Bittel, 'Bazi Anadolu ve Mezopotamya Kaya Tasvirleri üzerine Düşünceler', **Belleten** 67, 307-313.

Bossert (1942). H. T. Bossert, **Altanatolien** Berlin.

Buckler-Calder-Cox (1924). W. H. Buckler-W. M. Calder-W. M. Cox, **'Monuments from Iconium, Lycaonia and Isauria'**, The Journal of Roman Studies (JRS) 14, 68-70.

Carter (1970). J. C. Carter, 'Relief Sculptures from the Necropolis of Taranto', **American Journal of Archaeology,** 74, 110-127.

Cheesman (1971). G. L. Cheesman, **The Auxilia of the Roman Imperial Army**, Hildesheim.

CSIR (1970). (Corpus Signorum Imperii Romani) Deutschland III, I, Germania İnferior (Bonn und Umbegung).

Delemen (1999). İ. Delemen, **Anatolian Rider-Gods,** Asia Minor Studien Band 35, Bonn.

Devijver (1989). H. Devijver, 'Equestrian Officers and Their Monuments', **The Equestrian Officers of the Roman Imperial Army,** Amsterdam.

Devijver-Van Wonterghem (1990). H. Devijver-F. Van Wonterghem 'The Funerary Monuments of Equestrian Officers of the Late Republic and Early Empire in Italy (50 B.C.-100 A.D.)', **Ancient Society** 21, 60-75.

Er 1991, Y. Er, (1991). 'Diversita e interazione cultural in Cilicia Tracheia' **Quaderni Storici 76**, 105-140.

Gabelmann (1973). H. Gabelmann, 'Römische Grabmonumente mit Reiterkampfszenenim Rheingebiet', **Bonner Jahrbucher** 173, 132-200.

Goceva-Oppermann (1979). Z. Goceva-M. Oppermann, **Monumenta Orae Ponti Euxini Bulgariae** (CCET) I-II, Leiden.

Hampartumian (1979). N. Hampartumian, Moesia Inferior and Dacia in **Ètudes Preliminaires aux Religions Orientales dans l'Empire Romain** 74, Leiden.

Hatt (1951). J. J. Hatt, **La Tombe gallo-romaine**, Paris.

Hofman (1905). H. Hofman, **Römische Militargrabsteine der Donaulander**, Wien.

Hope (2000). V. Hope, 'Inscription and Sculpture: the Construction of İdentity in the Military Tombstones of Roman Mainz', **The Epigraphy of Death,** ed. G. J. Oliver, Liverpool.

Kazarow (1938). **Die Denkmäler des thrakischen Reitergottes in Bulgarien** I-II, Budapest.

Macintosh (1989). M. Macintosh, 'The sources of the horsemen and the fallen enemy motif on the tombstones of the Western Roman empire', **Journal of the British Archaeological Association 24**, 125-141.

Mellink (1972). M. J. Mellink, 'Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı', **American Journal of Archaeology, 79**, 349-355.

Ormerod (1922). H. A. Ormerod, "The Campaigns of Servilius İsauricus against the Pirates," **The Journal of Roman Studies (JRS)** 12, 35-56.

Pfuhl-Möbius (1979). E. Pfuhl-H. **Möbius, Die Ostgriechischen Grabreliefs,** Mainz.

Ramsay (1964). W. M. Ramsay, **Social Basis of Roman Power in Asia Minor**, Amsterdam.

Richmond (1982). I. Richmond, **Trajan's Army on Trajan's Column**, British School at Rome.

Schober (1923). A. Schober, **Die römischen Grabsteine von Noricum und Pannonien**, Wien.

Söğüt (2003). B. Söğüt, "Dağlık Kilikya Bölgesi Mezar Nişleri, **Olba** 7, Mersin, 239-260.

Söğüt (2006). B. Söğüt, **Dağlık Kilikya (Kilikia) Bölgesindeki Çokgen Taşduvarlı Mezarlar,** İstanbul.

Sterrett (1888). **The Wolfe Expedition to Asia Minor**. Papers of the American School of Classical Studies III, Boston.

Swoboda-Keil-Knoll (1935). H. Swoboda-J. Keil-F. Knoll, **Denkmäler aus Lykaonien, Pampylien und Isaurien**, Brunn.

Totaysalgir (1937). G. Totaysalgır, **Konya'da Eski Eserler Aramalarindan** 3.

Toynbee (1962). **Art in Roman Britain**, London.

Toynbee (1964). **Art in Britain under the Romans**, Oxford.

Toynbee (1973). M. C. Toynbee, **Animals in Roman Life and Art**, Ithaca.

Tudor (1969). D. Tudor, **Corpus Monumentum Religionis Equitum Danuvinorum** (CMRED) I-II in **Étud. Prel. Aux Relig. Orient. dans l'Emp. Rom.** 13: 1-2, Leiden.

Tudor (1969). D. Tudor, **Corpus Monumentum Religionis Equitum Danuvinorum** (CMRED) I-II in **Étud. Prel. Aux Relig. Orient. dans l'Emp. Rom.** 13: 1-2, Leiden.

Webster (1985). G. Webster: **The Roman Imperial Army**, 3rd ed. Barnes & Noble.

Will (1955). E. Will, **Le rélief cultuel Greco-romaine**, Paris.

Yılmaz (1994). Z. Yılmaz, "Pınarhisar İslâmbey A Tümülüsü," **IV. Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, Ankara, 165-175.